

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

STEFANUS (III)

VOOR DE HOGE RAAD (a)

... De god der heerlijkheid is verschenen aan onzen vader Abraham ...

En de aartsvaders verkochten uit naijver Jozef naar Egypte, maar God was met hem ...

Déze Mozes heeft hen uitgeleid ... in het land Egypte ... en hij ontving de levende woorden om die u te geven ...

Maar eerst Salomo bouwde Hem een huis. De Allerhoogste woont echter niet in wat met de handen gemaakt is ... Hand. 7 : 1-50.

Toen al de leden van de Hoge Raad (het college was voltallig aanwezig) zagen allen zijn gelaat, zoals wij ons herinneren, als het gelaat van een engel. Niettemin vroeg de voorzitter, de hogepriester: Is dat zo? en nodigde daarmee Stefanus uit om zich tegen z'n beschuldigers te verdedigen. Inplaats van rechtsvervolging af te zien. Door dat van hemelse heerlijkheid stralend gelaat liet God immers duidelijk zien dat er bij Stefanus van lastertaal tegen de heilige plaats en de wet geen sprake was.

Toch moet hij zich verdedigen. En met een: Mannen, broeders en vaders, hoort toe, vraagt Stefanus gehoor voor wat hij te zeggen heeft. Een zelfverdediging is het niet. Dat valt ons op. Hij heeft het in het geheel niet over zichzelf. Wat hij wel doet is verantwoording afleggen van zijn prediking. Want dat doet hij in deze lange rede. En de rechters daar voor hem kunnen uit wat hij gepredikt heeft wel opmaken wat er van al die zware beschuldigingen waar is. Uit deze rede, deze verantwoording kunnen wij dus opmaken hoe hij gepreekt heeft in de synagogen van de Noord-Afrikaanse en Klein-Aziatische Joden. En dat maakt deze rede zo belangrijk. En dat zal ook wel de reden geweest zijn waarom Lucas er zo'n grote plaats aan gegeven heeft in z'n tweede boek.

Hoe hij aan de weet gekomen is dat Stefanus al deze dingen gezegd heeft behoeven we niet te vragen. Van wie zou hij het anders gehoord hebben dan van Saulus van Tarsen. Die was een van de rechters en heeft hem ongetwijfeld horen prediken in de synagoge van de mannen van Cilicië. En uit de brief aan de Romeinen blijkt wel dat hij het een en ander niet vergeten heeft.

Welnu, als wij de moeite genomen hebben om deze rede in z'n geheel te lezen hebben we een levend panorama gezien van de wonderlijke historie van het volk van God. Vanaf de tijd waar de oorsprongen ervan liggen (vanaf Abraham) via Jozes en Mozes naar de tijd van David en Salomo. Vier zeer belangrijke knooppunten in de heilshistorie.

Een panorama, dat de heerlijkheid van de God der vaders te zien geeft. Een reeks van verlossende daden, waarin verrassend Gods trouw en soevereine genade schitteren. Waar in Stefanus of liever de Schrift ons laat zien dat God in Zijn reddend handelen vrij is, d.w.z. dat Hij niet gebonden is aan een heilige plaats of een heilig land of ook aan de wet.

Van al deze dingen was er in de tijd zoals we weten en zoals ook de leden van de raad allen wisten, geen sprake.

Hetgeen echter voor de God der heerlijkheid geen reden was wat Abraham betreft om zich niet over hem te ontfermen en met een rijke belofte tot hem te komen. Iets anders om zich aan vast te klemmen en op te vertrouwen had hij niet. God beloofde hem een land, maar gaf hem geen voet gronds. Ook beloofde de HERE hem later een nakomelingschap, ontelbaar als de sterren des hemels nog wel, maar kinderen had hij toen nog niet. Ja naar de mens gesproken was het zelfs onmogelijk dat hij ze ooit zou krijgen. Toch is die belofte in vervulling gegaan. Maar als Abraham voor het ontvangen van de beloofde zegen afhankelijk geweest was van het bezitten van een heilige plaats of van het volbrengen van de wet en de HERE voor het geven van die zegen daaraan gebonden dan zou er van dat alles geen sprake geweest zijn.

Als God uit het verderf trekt en verlost en Zijn heil schenkt dan handelt Hij daarin soeverein en vrij.

Niet anders was het in de periode van de aartsvaders. Mensen om trots op te wezen waren de aartsvaders bepaald niet ... „En de aartsvaders verkochten Jozef uit naijver naar Egypte“, vertelt Stefanus.

Als er uit die aartsvaders ook een groot volk wordt later is dat bepaald niet hun als een verdienste aan te rekenen. Dat is alleen aan het genadig reddend ingrijpen van God te danken. Maar als u weten wilt wáár God reddend ingreep dan is het antwoord: In Egypte! Naar dát land bracht God Jozef om een groot volk te behouden. En dát land maakte God later tot een schouwtoneel van Zijn machtige tekenen en wonderen. Waar was toen een heilige plaats en de wet?

En daarmee zijn we al beland in de periode van Mozes. Dat een zeer groot gedeelte van de rede van Stefanus wordt ingenomen door die periode valt te begrijpen. Het is het tijdperk van de verlossing uit het diensthuis van Egypte. En van de verbondssluiting op de Horeb. De wijze waarop de God van Abraham en van de aartsvaders handelt om een groot volk te redden is ongedacht en verrassend als nooit tevoren. En als u vraagt, wáár? In de woestijn! In Egypte! Dit is dus allemaal toch maar gebeurd zonder dat er van een heilig land of een heilig volk of een heilige plaats sprake is. Maar die dingen gaan nú eindelijk komen. Vierhonderd jaar ruim ná de tijd van Abraham. Een duidelijk bewijs dat God er niet aan gebonden is.

Dat is het wat Stefanus dus telkens heel duidelijk laat zien vanuit de Schrift. Daar valt toch moeilijk lastertaal uit te distilleren tegen de tempel en de wet. Wat! Lastertaal?

Diep is het respect voor een man als Mozes, die uit zijn woorden klinkt. Vijfmaal luidt het: déze Mozes! En het laatste wat hij van hem zegt is: „Déze is het, die in de vergadering in de woestijn met den engel was, die tot hem sprak op de Sinaï, en met onze vaders: en hij ontving de levende woorden om die u te geven“.

Wat zal de hogepriester gedacht hebben,

toen Stefanus van de woorden des levens sprak in plaats van de geboden? Maar hij kon toch moeilijk daarin lastertaal beluisteren. Evenmin als in de wijze waarop Stefanus over de tabernakel of de tempel sprak.

Hoe zou het! Het was toch op Gods bevel dat de tempel gebouwd werd. Maar éerst in de tijd van Salomo! En zeker, fantastisch was de pracht van die tempel. Alleen, men moest niet denken dat, toen de woonplaats gereed was en in gebruik genomen werd de HERE uit de hemel vertrokken is om zich in een gebouw door mensen gemaakt op te sluiten. En dat Hij eraan vastgeklonken was. Toen Mozes de tabernakel moest bouwen had God toch gezegd, dat hij haar moest maken naar het voorbeeld, dat hij gezien had? M.a.w. die tempel dat was het eigenlijke niet. De Allerhoogste woont niet in wat door mensenhand gemaakt is. Zoals de profeet zegt:

De hemel is Mij ten troon en de aarde een voetbank mijner voeten.

Ziedaar in grote lijnen Stefanus' verantwoording.

De beschuldigingen die tegen hem ingebracht zijn van onophoudelijk lasteren van de heilige plaats en de wet zijn weggesmolten als sneeuw voor de zon. Niemand anders dan de God der heerlijkheid hebben ze zien handelen in zijn prediking. En het was juist vanwege Zijn heerlijkheid dat de tempel slechts van betrekkelijke waarde was.

O, als het toch alles gehangen had aan al die dingen waar de Joden van de synagogen in roemen — de heilige plaats en de wet — nooit had God der vaders zich kunnen ontfermen over de heiden Abraham. En ook niet over de aartsvaders. Evenmin over Israël in Egypte. En door deze dingen zo te vertellen heeft Stefanus een beroep op z'n hoorders gedaan om hun behoudenis alleen van God te verwachten. En af te zien van zich zelf. Van eigen werk, toedoen of verdienste. Toen de vader in Abraham gestorven was en de schoot van Sara dor en het geslacht der aartsvaders moreel te gronde dreigde te gaan en later Israël als volk dreigde om te komen, toen greep Jahwe op nooit gedroomde wijze in.

En daarom alleen op Hem vertrouwd! Ook afgezien van tempel en de wet, waarvan, gezien de tijd waarin God ze gaf duidelijk is, dat ze maar voor een bepaalde periode in de historie van Israël bestemd waren, tijdelijk en betrekkelijk dus. Een andere Hellenist zal dat later duidelijk voor de kerk uiteenzetten. Saulus van Tarsen!

Dwaasheid is het om den God der heerlijkheid voor het schenken van Zijn heil te binden aan was mensen gemaakt hebben. Ook al werd het gedaan op bevel van God en was het gehoorzaamheidswerk. Wie dat doet, doet even dwaas als de Jood, die God wilde opsluiten in een heiligdom dat met handen gemaakt was. En wie mensen dáaraan binden wil voor het ontvangen van het heil doet even dwaas. Die maakt van de God der heerlijkheid een locale God, een God der Joden alleen. En zulk een God bestaat er niet.

Kampen.

J. O. Mulder

(Ongecorrigeerd)

Gij zijt niet gekomen tot de tastelijke berg. . . .

(III)

We gaan ons, bij de 'inleiding' op het werk van Röthlisberger beperken. We hebben het eerste gedeelte van 'Kirche am Sinai' breder weergegeven om de lezers een goed beeld te geven van de tendens van dit boek. We worden, daar we dit doel bereikt achten, thans beknopter.

Jezus en de dekalog

In het eerste deel van zijn werk spreekt R. over de verhouding van Jezus tot de dekalog. Hij wijst er op dat Jezus nog onder de Wet leefde en dat het dus niet verwonderend mag, dat hij zich bij gelegenheid beroept op de Wet en ook op de tien geboden. Maar hij onderzoekt dan de vraag of het waar is dat de Here de Tien Woorden uit het hele lichaam-der-wet heeft uitgezonderd en ze, met onbeperkte geldingsduur heeft gekroond, een gedachte die op allerlei wijzen, van Kittels Theol. Wörterbuch zum N.T. tot in catechismussen van de jongste tijd wordt voor-ge dragen. bl. 36. R. ontkent dat met o.i. doorslaggevende argumenten. Hij begint met de bergrede. We zijn zo vrij naar onze artikelen daarover te wijzen: „Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is.” R. toont aan dat de woorden dat er geen tittel noch iota van de Wet zal voorbij gaan, niet slechts gelden van de 10 geboden, maar van de Wet als geheel: niets wijst er op (ook b.v. de geschiedenis van de rijke jongeling niet!) dat Jezus bedoelt de dekalog van de O.T. Wet af te zonderen en haar een buitengewone plaats „voor alle mensen en voor alle tijden” te geven. Géén 'universele' Wet dus! ¹⁾

T.o.v. de conflicten met de Pharizeeën merkt R. op dat de Here nooit tegen deze mensen gezegd heeft: „Ik heb het sabbatsgebod niet overtreden”: „De mening dat Jezus niet het sabbatsgebod zelf, maar alleen de casuïstische spitsvondigheden van de Phari-zeeën aangevallen heeft, is een misverstand.” ²⁾

Op dit punt zou R. goed gedaan hebben eens aandacht te schenken aan het woord van de Here Jezus: „Want de Zoon des mensen is Heer van de sabbat.” Matth. 12 : 8. Het is opvallend dat de tekst bij Markus luidt: „Alzo is de Zoon des mensen Heer óók over de sabbat”, óók. 2 : 28. Bij Lukas is het: „De Zoon des mensen is heer over de sabbat.” Tot de Farizeeën, die Hem en zijn discipelen over hun gedrag op de sabbat berispen, zegt de Here: „De Zoon des mensen is Héér van de sabbat.” Daarmee poneert de Here Jezus dat Hij over de sabbat beschikt, en opponeert Hij niet alleen tegen hun verkeerde uitlegging van het sabbatsgebod. Het gaat hier om méér, om heel zijn beschikkingsrecht over de sabbat. „Dit (woord) moest hen verhinderen al te haastig te oordelen, zo dat zij tot zich zelf zeiden: Hij heeft een recht, dat wij nog niet kennen, een ambt van God, dat voor ons nog verborgen is.” ³⁾ Zo wás het metterdaad. De Here Jezus had maar niet de bevoegdheid het sabbatsgebod uit te leggen, maar de sabbat zelf ter zijde te stellen door hem te vervullen: „Met deze woorden kent Jezus zich de bevoegdheid toe, de zijnen van de dwang van de sabbatsordening te ontbinden. De Zoon des mensen kan krachtens de Hem toe te eigenen machtsvolheid de sabbat evenals andere ceremoniën der Wet veranderen en verzachten. En inderdaad hebben wij buiten Christus een ellendige slavernij onder de Wet, waarvan Hij alleen hen verlost, aan wie Hij de Geest der vrijheid en van het kindschap schenkt.” Calvijn, aan wie deze woorden ontleend zijn, merkt terstond daarna weliswaar op: „Van een volkomen opheffing

van de sabbat is geen sprake, Christus leert ons slechts het rechte gebruik van de sabbat.” Maar dit „geen sprake” betekent hier: „nòg geen sprake”. Hetgeen blijkt uit wat er direkt volgt: „Hij heeft weliswaar tevoren gezegd dat Hij een Heer is ook over de sabbat; maar intussen was de tijd hem op te heffen nog niet gekomen, omdat het voorhangsel nog niet was verscheurd.” ⁴⁾ Ook hier herháált Calvijn dat de woorden „Heer van de sabbat” dus betekenen dat Christus het recht heeft de sabbat op te heffen. En letten we daarbij op het woordje 'óók' in de tekst van Markus, dan blijkt dat Christus niet slechts over de sabbat, maar over ál de inzettingen Gods de beschikking heeft, gelijk Hij dan ook door zijn kruisdood („en het voorhangsel des tempels scheurde”!) de Wet heeft terzijde gesteld. Ef. 2 : 15. 'Héér, óók van de sabbat' betekent: Christus had het recht 'de Wet te verzetten'. ⁵⁾

Keren we thans tot Röthlisberger terug: hij wijst op de vraag van de wetgeleerde naar het grootste gebod en merkt op: „Hier zou het onmiskenbaar duidelijk hebben moeten blijken, als voor Jezus de dekalog de hoogste en voor alle tijden en mensen geldige openbaring van de wil van God bevatte: ('De universele wet! G.V. zie aant. ¹⁾ „Hij verwijst echter niet naar de tien geboden, maar riep door de combinatie van Deut. 6 : 5 en Lev. 19 : 18 het dubbelgebod der liefde in het leven.” ⁶⁾ Daarmee wijst hij niet slechts het beginsel en het doel van de oudtestamentische Wet aan, maar het dubbelgebod der liefde wordt om zo te zeggen het criterium, waaraan alle andere geboden gemeten worden. Jezus' vrijheid tegenover de joodse Wet wordt begrijpelijk vanuit het gebod der liefde tot God en de naaste. Aan deze twee geboden hangt het hele Oude Testament „als een deur in de hengsels”. ⁷⁾ „Naar bovenstaand bevind van zaken kan er geen sprake van zijn, dat Jezus aan de dekalog onder de oudtestamentische geboden een voorrangplaats zou ingeruimd hebben, om maar te zwijgen van het andere, dat de tien geboden tot een absolute en eeuwige Wet voor de hele wereld zouden verklaard zijn. Wanneer Paulus in zijn onderricht omtrent de christelijke levenswandel Christus, diens voorbeeld en diens liefdesgebod tot uitgangspunt neemt, dan doet hij dat, omdat Jezus de wissel reeds in die richting gesteld had.”

Röthlisberger sluit dit eerste deel van zijn boek en dit derde onderdeel af met de woorden: „In de catechetische praktijk heeft de kerk zich in zoverre door het Nieuwe Testament laten bewegen dat zij aan de leer omtrent het christelijk leven het dubbelgebod der liefde ten grondslag legde. In haar theologie heeft zij zich weliswaar reeds vroeg op weg begeven naar Sinai en het kon niet uitblijven dat de tien geboden te lang en leste hun intocht hielden in de catechismus en daar het liefdegebod van zijn plaats drongen. Deze ontwikkeling moet in het volgende deel in grote trekken worden aangetoond.” Blz. 42.

De weg van de kerk terug naar Sinai

Zo luidt het opschrift boven dit tweede hoofdstuk. Het is een uitermate boeiend historisch exposé.

We kunnen de verleiding niet weerstaan iets van te vertellen. Hij verhaalt van de Didache toon doodeka apostoloon (Leer van de 12 apostelen), 'de eerste ons bekende catechismus uit de na-nieuwtestamentische tijd'. Het boekje werd tot in de vierde eeuw bij het dooponderricht gebruikt. „Bij nader toezien ontspoort zich het ethisch gedeelte van deze Didache echter als een oorspronkelijk joods document, dat door de invoeging van nieuw-

testamentische plaatsen (hoofdz. uit de bergrede) op oppervlakkige wijze gekerstend werd. De hoofdstukken 1-6 bevatten een beschrijving van de 'Twee wegen'. In het tweede hoofdstuk vinden we het zesde tot het tiende gebod van de dekalog temidden van vele andere geboden en verboden, die de 'Weg des levens' omzomen. De 5 genoemde geboden zijn op die manier in het schema van de twee wegen ingevoegd en bijgevolg is de dekalog als zodanig nòch voor de inhoud nòch voor de opbouw van het onderwijs maatgevend. De Didache openbaart overigens met schrikwekkende duidelijkheid hoezeer de catecheten van de tweede eeuw zich van hun nieuwtestamentisch voorbeeld verwijderd hadden. Christus treedt hier op als leraar en wetgever, ja wat Hij leert wordt ingelijfd in de joodse overlevering en daarmee aan haar ondergeschikt gemaakt.” Blz. 43.

Hier stoppen we even.

Uit hetgeen R. hier opmerkt blijkt: a) hoe oud het geschil is over de vraag of het vijfde gebod tot de eerste dan wel tot de tweede tafel der Wet behoort: de caesuur valt hier kennelijk tussen het vijfde en zesde gebod. b) hoever de wetticistische interpretatie van hetgeen Jezus leerde over de brede en de smalle weg teruggaat; ze is nog springlevend in de bekende plaat van de brede en de smalle weg, waarvan de staties naar de 10 geboden geordend zijn! c) hoe vroeg reeds het evangelie geruild werd voor de Wet: voor zijn bekering kende Luther ook beter de Rechter en Wetgever Jezus dan de Heiland en Zaligmaker.

Na een historische excurs concludeert R.: „Wat is daarmee in de oude kerk nu eigenlijk gebeurd? De theologen hebben de judaïstische leer van het eeuwigheidskarakter van de thora overgenomen, maar dit tot de dekalog beperkt onder invloed van de gnostiek. In zeker opzicht verschijnt Jezus in feite als dat, wat de Joden van hun Messias verwachten: een ten volle bevoegd leraar der Wet, die de mozaïsche Wet (in de bergrede) op een nieuwe manier uitlegt.” En voor de onder ons, zij het traag, op gang komende discussie is het van belang te letten op de volgende zin: „Deze ontwikkeling in de theologie van de tweede eeuw waarbij de tien geboden met uitzonderlijk gezag werden gekenmerkt, ontving sterke impulsen uit de Stoa, doordat zich namelijk met de dekalog de idee van de 'natuurwet' verbond.” ⁸⁾

De grote wending t.o.v. de catechese en de dekalog heeft zich intussen voltrokken. Niet dat de bisschop van Hippo, Augustinus, die in de catechese invoerde, maar — en dat is het nieuwe — hij beschouwde het dubbelgebod der liefde toch als een samenvatting (een 'hoofdsom') van de 10 geboden. En hier staat de wissel zo dat de trein van de catechese in later tijden zó kon overglijden van de geboden van Christus naar de 10 geboden (We noteren even dat A. stelde, dat alle geboden van de dekalog door de christenen moesten worden gehouden, met uitzondering van het sabbatsgebod dat overdrachtelijk moet worden verstaan.) Blz. 61/62.

Daarna toont R. aan dat in de middeleeuwen het catechumenaat in verval kwam. Uitzonderingen daargelaten, het zwaard nam de plaats in van het dooponderricht. Blz. 65. Cicero's 'Cedant arma togae' laat de wapens wijken voor de rechtspraak, werd met de nodige wijzigingen omgekeerd: de priester week voor de soldaten, ondanks het protest van de hofprediker van Karel de Grote, Alcuinus. Blz. 65.

In de dertiende eeuw vierden de 10 geboden hun intocht in de leerkamers der kerk. Het 'Speculum Ecclesiae' (Spiegel der kerk) van de bisschop Edmund van Canterbury (± 1246) is het eerste biechtboek dat de dekalog bevat. De synode van Trier 1226 gebood de priesters de gemeenten o.a. in de tien geboden te onderwijzen, zonder echter aan de dekalog een bijzondere plaats in te ruimen. Blz. 67. De concilies van Béziers 1246 en Albi

1254 eisen meer onderricht voor de gemeenten, en als stof worden alleen maar de traditionele stukken genoemd: de geloofsartikelen, het Onze Vader en het Ave Maria. Maar niet voor tweërlei uitleg vatbaar zijn de richtlijnen van de bisschop De Kirkham van Durham en de synodale statuten van Norwich van 1255: „Omdat er zonder het in acht nemen van de dekalog geen redding der zielen is, vermanen en bevelen wij in de Here, dat elk zielenherder en elk gemeentepriester de dekalog kennen moet... en dat hij dikwijls daarover preken en haar aan de mensen, die onder zijn opzicht staan, uitleggen zal.”

En (we komen op vaderlandse bodem): „In de jaren 1294 en 1310 verordent de synode van Utrecht dat de 10 geboden en de 7 sacramenten de mensen in de landstaal verklaard moeten worden en wel eenmaal per maand of ten minste drie of vier maal per jaar.” Blz. 67.

Van verre strekking blijkt de invloed van Thomas van Aquino. We noteren: „In het N.T. heeft de zedelijke wet haar geldigheid niet verloren, de ceremoniële wet is door Christus afgedaan en vervuld; over de burgerlijke wet kan de christen naar believen beschikken.” S. Th. I/2 qu. 108 a 2-3.

Belangrijk is dat in deze tijd de idee van de „natuurlijke” wet op nieuwe wijze wordt geïntroduceerd. Was de idee reeds in de oude kerk ingeburgerd onder invloed van de stoïsche wijsbegeerte, het begrip bleef daar nauw verbonden met de openbaring Gods: toen de mens de hem bij de schepping ingeplante Wet had vergeten moest God het hem bij de Sinai opnieuw openbaren. In de hoog-scholastiek veranderde het beeld, hoofdzakelijk door de invloed der aristotelische wijsbegeerte.” Wilhelm van Auxerre († ± 1231) verklaart: „de redelijke natuur van de mens tot norm voor de overeenstemming met de natuur.” Blz. 68. Bij Thomas definieert de natuurlijke wet als „het deelhebben van de menselijke natuur aan de Wet Gods.” Als men nu weet hoe diep de invloed van de thomistische wijsbegeerte geweest is op Luther en hoe zeer het aristotelisme ook later de gereformeerde theologie beïnvloed heeft, dan wordt duidelijk hoe hier

de grondslagen gelegd werden voor beschouwingen omtrent de Wet, die haar invloed tot op heden doen gelden.

Na de overheersende betekenis van de dekalog in de veertiende eeuw in het licht te hebben gesteld volgen twee zeer belangrijke en instructieve hoofdstukken over Luther en Calvijn en de Heidelbergse Catechismus. Op de laatste heeft de auteur, althans op het punt dat in zijn boek aan de orde is, kritiek.

Maar dat bewaren we voor ons laatste artikel.

G. Visee.

¹⁾ Op dit thema hopen we in volgende artikelen terug te komen.

²⁾ Hier verwijst R. naar Willy Rordorf, Der Sonntag, Zürich 1962.

³⁾ Adolf Schlatter, Erläuterungen zum N.T. i.l. blz. 191.

⁴⁾ Calvijn op Matth. 12 : 8 en Markus 2 : 27 in Joh. Calvins Auslegung der Heiligen Schrift, 8 Band, I Hälfte, 1929 Neukirchen. Blz. 339/340.

⁵⁾ Men neme hier „de Wet verzetten” in andere zin dan de woorden in onze vad. gesch. hebben: het aanstellen van andere wet-houders.

⁶⁾ R. schrijft: „schafft durch die Zusammenstellung von Deut. 6, 5 und Lev. 19, 18 das doppelte Liebesgebot”. Ik vestig de aandacht op dat 'schafft': de Here Jezus heeft niet herháald slechts wat reeds bekend was, maar door combinatie van twee oude geboden één nieuw gebod gemaakt.

⁷⁾ R. verwijst naar W. Bauer, Wörterbuch zum N.T. 4, kolom 806.

⁸⁾ We wijzen in dit verband even op het onder ons herhaaldelijk voorkomende spreken over de sabbat als een 'scheppingsordinantie' waarbij overigens elke kritische bezinning over de betekenis van de term ontbreekt. Voorts op het Richtlijnenprogram van het G.P.V. artt. 4 en 6, waarin wordt gesteld dat de universele wet van God in de 10 geboden uiteengelegd zou zijn. Begrijpen we het goed dan ligt er boven de 10 geboden een universele Wet, de 'natuurwet'. Daarover later meer. Zie aant. 3.

⁹⁾ We merken hier op: dat niet-meer-verplicht-zijn tot de onderhouding der Wet, incl. de tien geboden, iets anders is dan verlot deze geboden te overtreden. Want: 1. Een Wet, die is ter zijde gesteld kan men niet meer overtreden. 2. De Wet is niet terzijde gesteld zonder dat er een nieuw gebod voor in de plaats kwam. En in dat nieuwe gebod is de hele oudtestamentische Wet op nieuwtestamentische wijze getransponeerd. Zie onze komende artt. en aant. 3.

TE BERDE

De gebeurtenissen rondom het pond-sterling in de vorige week voeren de gedachten automatisch terug naar het begin van de dertiger jaren, toen het pond-sterling eveneens in moeilijkheden verkeerde.

De monetaire verwickelingen in de periode 1918-1939 is een boeiend stuk geschiedenis, waaruit de les geleerd kan worden dat monetaire gebeurtenissen altijd verweven zijn met politieke zaken. De jaartallen, die de vooroorlogse monetaire ontwikkeling markeren, zijn de volgende: 1929 de beurskrach te New York, 1931 de val van het pond-sterling, 1933 de devaluatie van de dollar door Roosevelt en de daardoor mislukte Londense wereldconferentie, 1936 de val van het goudblok, bestaande uit de landen Frankrijk, Zwitserland en Nederland. Op 26 september 1936 besloot de regering-Colijn tot het prijs geven van de gouden standaard. „Nederland was”, aldus Colijn in de gedenkwaardige radiorede op de vroege maandagmorgen van 28 september, „het eenige land zelfs in de gehele wereld, dat zijn oude muntpariteit ongerept had weten te bewaren. Het was hard van dit eerepositie afstand te moeten doen en het besluit is de Regeering dan ook onnoemlijk zwaar gevallen, maar persoonlijke gevoelens moesten wijken voor het belang van het land.” De desintegratie van het monetaire systeem had hiermee zijn hoogtepunt bereikt.

Men heeft Colijn voor de voeten geworpen, dat zijn politiek tot handhaving van de gouden standaard een verdere deflatie impliceerde van de economie. Dat verwijt is in zijn algemeenheid inderdaad juist. De depressie in de dertiger jaren heeft in ons land een ernstiger karakter bezeten en heeft langer geduurd dan in de meeste andere Europese landen. Men kan niet ontkomen aan de conclusie, dat dat mede het gevolg was van de hier te lande gevoerde monetaire politiek.

De vele critici van het beleid van Colijn hebben echter vergeten, dat het stelsel van de internationale gouden standaard **niet** als zodanig deflatie impliceerde, maar alléén, omdat er geen overeenstemming bestond onder de belangrijkste monetaire grootmachten omtrent de te volgen monetaire politiek. Het is mijn vaste overtuiging, dat de monetaire desintegratie en het monetaire nationalisme in de dertiger jaren een belangrijke oorzaak is geweest van de ernst van de depressie.

Aan het hele goudprobleem en aan het probleem van de verhoudingen tussen de belangrijkste valuta onderling, zowel in de dertiger jaren als nu, ligt ten diepste het conflict ten grondslag: nationalisme versus internationalisme. In de dertiger jaren kozen de belangrijkste landen vóór het nationalisme. Het beleid van Colijn toendertijd moet vooral gezien als de wens om het internationalisme te verdedigen. Er zijn zeer sterke economische, morele en ethische gronden om te blijven vasthouden aan dit internationalisme. Maar dat impliceert dan tevens, dat men bereid moet zijn om een bepaalde mate van nationale soevereiniteit prijs te geven.

Dat heeft Engeland vorige week gedaan. Beoordeeld naar strikt nationale maatstaven zou een devaluatie van het pond-sterling veel aantrekkelijker geweest zijn dan de verdediging van de huidige pariteit. Overwegingen van internationale aard hebben echter bij de beslissing de doorslag gegeven.

v. O.

Wegens VAKANTIE van de drukkerij zal
„OPBOUW”
de eerstvolgende weken niet verschijnen.
De Redactie.

In de toekomstige eeuw: eeuwig leven

III

Wij bespreken in deze reeks de uitdrukking „voortgang van (i.p.v. doorgang tot) het eeuwige leven”, die de P.S. 1962/3, in strijd met antw. 42 H.C. voor het sterven gebruikte.

Vorige week hebben we aangetoond, hoe slordig men daarbij met het woordje „tot” omging. Niet alleen bij antw. 42 H.C. („doorgang tot het eeuwige leven”) maar ook in antw. 75, 76, 79 H.C. („spijzen en laven tot het eeuwige leven”). Dat herhaaldelijk gebruik van het woordje „tot” vóór „eeuwig leven” bewijst, hoezeer de opstellers van de Catechismus aan de toekomst dachten, als zij over het eeuwige leven spraken. Maar de broeders op de partikuliere synoden in het Zuiden lezen daar steeds overheen, en menen zich rustig op zulke plaatsen uit de konfessie te kunnen beroepen voor hun mening, als zou het eeuwige leven reeds nú in de gelovigen aanwezig zijn: „reëel tegenwoordig”.

Wij gaan nú een konfessionele uitdrukking bespreken, die — op de klank af — méér in het gevele van de broeders in het Zuiden schijnt te komen:

§ 5. „Vergeving van zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven hebben”

Ten bewijze voor haar leer van het eeuwige leven als „tegenwoordig reëel heilsbezit”

wees de P.S. 1964 ook naar antw. 66 H.C. en naar D.L. V, 9. Blijkbaar wilde ze bewijskracht ontleen aan de uitdrukking, die als opschrift boven deze paragraaf staat, en die inderdaad niet alleen op die beide plaatsen, maar ook vaker in de konfessie voorkomt.

Ja, daar stáát het dan toch maar: „het eeuwige leven **HEBBEN**”! Nou dan? Als je het eeuwige leven **HEBT**, dan **IS** het er toch al?

En bovendien: hier wordt het eeuwige leven genoemd in één adem met twee andere weldaden van Christus: vergeving van zonden, en gerechtigheid.

Nu, **HEBBEN** we niet écht „vergeving van zonden”? Nú al. „Reëel tegenwoordig”.

Dan is de zaak ook rond: precies zoals wij van de **HERE** nú in dit leven, „reëel tegenwoordig” vergeving van zonden krijgen, zo vaak wij daarom vragen, zo **hebben** wij óók die andere genade-gave, die er in één adem achter staat: het eeuwige leven. Dat is dan óók „reëel tegenwoordig”, nú, in déze tijd.

We zeiden al: déze konfessionele uitdrukking komt de broeders méér in het gevele, dan de vorige week besprokene.

Tenminste: op het eerste gezicht.

Ofwel: bij oppervlakkige kennis van de Schrift-taal, die achter deze konfessionele uitdrukking staat. En.. bij volstrekke verwaarlozing van wat de geschiedenis van de

Vrijmaking ons heeft geleerd met betrekking tot zulke uitdrukkingen als "het eeuwige leven hebben", "genade schenken", "toeëigenen hetgeen wij in Christus hebben", enz.

Daarom hebben wij nu eerst enkele zaken te bespreken, die voor de juiste uitlegging van de uitdrukking "vergeving van zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven hebben" van het grootste belang zijn.

§ 6. "Inwendig-aanwezige genade" en "tegenwoordig reëel heilsbezit"

1944!

De Generale Synode der Gereformeerde Kerken beveelt, bij het dopen van kinderen, zulke kindertjes te houden voor wedergeboren.

Want de Doop is een zegel op Gods Verbondsgenade.

En die genade omvat àl Gods heil. Ook de wedergeboorte.

De Doop bezegelt, wat de kinderen van het Verbond in Christus **HEBBEN!**

En daar hoort óók de genade van de wedergeboorte bij. Kijk maar in het Doopsformulier: "... hetgeen zij in Christus **HEBBEN**: de vergiving der zonden en de dagelijks vernieuwing des levens ...".

Van "bezwaarde zijde" wordt opgemerkt: ja, maar al **HEBBEN** onze kindertjes krachtens het Verbond de genade van de wedergeboorte, daarom hoeven ze nog niet van meetaf aan wedergeboren te **ZIJN**. Zij "hebben" die wedergeboorte in belofte, in Christus. En het Doopsformulier zegt erbij, dat de H. Geest hun die genade belooft **toe te eigenen**. "... ons **toeëigenende**, hetgeen wij in Christus **hebben**, ...".

"Hebben" in Christus, in belofte, is niet hetzelfde als "hebben" in je hart en in vervulde, ingeloste belofte!

Maar de synode hield vol: neen, doopbabies houden voor wedergeboren. De doop verzegelt niet "slechts" belóofde, maar "**inwendig-aanwezige genade**".

1964!

De Partikuliere Synode van Gereformeerde Kerken in het Zuiden beveelt, dat alle kerken zullen buigen voor de leer van haar en haar voorgangster, dat het eeuwige leven niet pas in de toekomstige eeuw in gaat, maar reeds nú in de gelovigen aanwezig is.

Het eeuwige leven behoort immers tot de weldaden van Christus, die de gelovigen in

dit leven **HEBBEN!** Kijk maar in antw. 66 H.C. en D.L. V, 9 "Zij **HEBBEN** vergeving der zonden en het eeuwige leven"

Van "bezwaarde zijde" wordt opgemerkt: ja, maar al **HEBBEN** de gelovigen krachtens het Verbond de genade van het eeuwige leven reeds in dit leven, daarom gaat het nog niet aan, van het sterven te spreken als "ononderbroken voortgang van het eeuwige leven", alsof ze hier al in dat eeuwige leven **ZIJN!** Zij "hebben" dat eeuwige leven in belofte, in Christus. En het Doopsformulier zegt erbij, dat de H. Geest hun zal **toeëigenen** hetgeen zij in Christus **hebben**: de afwassing der zonden, en de dagelijkse vernieuwing van hun leven, totdat zij **eindelijk (!) in het eeuwige leven**... onbevlekt zullen gesteld worden".

"Hebben" in Christus, in belofte, in hope, is niet hetzelfde als "hebben" in je hart, en als vervulde, ingeloste belofte!

Maar de synode hield vol: neen, wie gelooft, **HEEFT** nú al het eeuwige leven. Niet "slechts" in belofte, maar als "**tegenwoordig reëel heilsbezit**".

De Vrijmaking is 20 jaar geleden. En een mens vergeet snel. Daarom haalden wij 1944 nogeens op. En zetten er 1964 naast. Frappante overeenkomst! Zijn wij de les van 1944 zó grondig vergeten?

We voegen hier niet veel meer aan toe. Wie zijn geheugen nog wat verder op wil frissen, hij leze Ds. C. Vonk, Voorz. Leer Ib, 71vv. Over "hebben" in belofte, en "hebben" in je zak. En over "schenken" in belofte, en "schenken" zoals moeder thee schenkt (ingegoten genade). En als u tòch naar dat deel van Ds. Vonk grijpt, leest u dan meteen verder wat hij schrijft, over "eeuwig leven" als een soort vonk of kiem, die dan ook vraágt om een "vat" om in ontvangen te worden: de onsterfelijke ziel.

Waar het ons op het ogenblik vooral om gaat is dit: dat in 1944 het "**HEBBEN**" van de wedergeboorte werd geprest tot een "inwendig-aanwezig" hebben, was erg. Dat was een misverstand van Gods belovende spreken in het verbond.

Maar dat in 1964 het "**HEBBEN**" van het eeuwige leven wordt geprest tot "tegenwoordig reëel heilsbezit", is erger. Dat is bovendien nog: verlaten en verloochening van wat de **HERE** ons 20 jaar geleden opnieuw uit Zijn Woord had geleerd!

Breda.

K. C. Smouter

zee in de holte van zijn hand. Hij troont boven de aardbol en alle aardbewoners zijn als sprinkhanen. Hij spant de hemelen uit als een tentzeil en neemt er met zijn hand de maat van. Hij kan de groten der aarde maken en breken. Keizers en koningen zijn als planten, die vandaag opgroeien en morgen door een stormvloed worden weggevaagd. Elke avond laat Hij miljoenen sterren als een geordend leger aantreden en op het appel wordt er niet één gemist. Hij is de almachtige, eeuwige God die nooit moe wordt. Hij geeft moeden kracht en zwakken sterkte. Zodat zij, die alles van Hem verwachten, opvaren als met arendsvleugelen. Ze lopen en worden niet moe. Zij wandelen en worden niet mat.

De rabbijnen kenden deze woorden natuurlijk ook wel. Maar zij meenden, dat Gods volk niet zonder aardse vaders kon leven. Vele rabbi's lieten zich graag aanspreken met: Abba, dat is: vader. En het volk eerde hen graag als zodanig. Een zoon, die het tot rabbi bracht en tot „kerkvader”, werd meer geëerd door de huisgenoten dan de eigen vader! Iets dergelijks vinden we nog in de roomse kerk meen ik. Daar wordt een jongeman, die „geestelijke” wordt, aangesproken als „Heer zoon"! Zo is het mij verteld.

Zo mag het in de kerk niet zijn. Maar de kerk heeft zich meestal aan dat woord van Jezus niet gehouden. Zij heeft de opvolgers van de apostelen de naam gegeven van „apostolische vaders”. We spreken nog van Griekse en Latijnse kerkvaders. De roomse kerk heeft één man tot vader verheven. Want Paus betekent niet anders dan Papa = Vader. Er zijn engelse dominees, die worden aangesproken als Father = vader. Een russische Pope draagt dezelfde naam. In sommige kringen spreekt men van vader Brakel. Het zal alles wel goed bedoeld zijn, maar het deugt toch niet. Waarom zouden wij het doen, als de Here Jezus het aan zijn discipelen verbiedt?

Laten we maar bij het Woord van de Here Jezus blijven: Eén is uw Vader.

Hij die in de hemelen is. Laten we maar niet denken, dat één mens de kerk verzorgen en bewaren kan. Bij een rouwdienst heb ik wel eens zó horen spreken, dat ik dacht: „Het is net of de kerk haar vader verloren heeft!” Gelukkig was het niet waar. Als de kerk van een aardse vader afhankelijk was, dan was ze al lang vergaan. Want niet alleen volken zijn als een druppel aan een emmer en een stofje aan de weegschaal. Maar dat geldt ook van de zogenaamde grote voorgangers van de kerk. Zij zijn bij God vergeleken minder dan niet en ijdelheid. Mensen, die door hun volgelingen als vaders in de kerk werden geëerd, zijn geen zegen voor de kerk ooit geweest. Tijdens hun leven niet. En minder nog na hun dood. Eerder een vloek.

Wee een kerk, die bij het woord van een „kerkvader” zweert. En die er op uit is om de erfenis van die vader te bewaren. De geschiedenis leert, dat men gewoonlijk niet het beste deel van zulk een erfenis bewaart. Eerder het slechtste.

Geen „kerkvader” redt de kerk. Ook geen „kerkvaders”. Ook niet „ónze vaders”. Ook niet de „Dordtse vaders”. Laten we het ons maar inprenten: Eén is uw Vader.

Hij die in de hemelen is.

H. J. Jager.

Eén is uw Vader, Hij die in de hemelen is

In Mattheüs 23 : 8 heeft de Here Jezus zijn discipelen verboden zich rabbi te laten noemen. In de kerk horen geen rabbijnen te zijn, die „meesteren” over de gemeente, alsof die zou bestaan uit onmondigen. Eén is Meester van allen, zowel van herders en leraars als van gewone leden der kerk. Allen zijn ze broeders, die de zalving van de Heilige Geest hebben. Ook leraars zijn maar leerjongens van Christus. En als ze dat niet willen zijn, gehoorzamen zij hun Meester niet.

Daarop laat de Here Jezus in vs 9 volgen: „En gij zult op aarde niemand uw vader noemen, want één is uw Vader, Hij die in de hemelen is”.

Elke goede verstaander begrijpt wel, dat de Heiland niet wil zeggen, dat kinderen geen vader of pappa mogen zeggen. Maar de apostelen mogen zich geen vaders der kerk laten noemen. En wat van de apostelen geldt, geldt ook voor evangelisten en profeten en herders en leraars en ouderlingen en diakenen. Niemand mag zich aanstellen alsof van hem de kerk afhankelijk zou zijn. Geen mens hoeft voor de kerk als een vader zorgen. Dát doet de hemelse Vader. En Hij is mans genoeg om dat te doen.

De Catechismus verklaart de woorden „Die in de hemelen zijt” zó: Dat wij van de hemelse majesteit Gods niet aardse denken en van zijn almachtigheid alle nooddrift des lichaams en der ziel verwachten.

De hemelse Vader is zó machtig, dat tegen zijn wil zich geen schepsel roeren of bewegen kan.

Als alle leden van de kerk van Hem alleen alles verwachten, dan is er geen gevaar voor „gevader” in de kerk. Dan weten voorgangers en volgelingen, leraars en leerlingen, geleerden en ongeleerden, mannen van wijsheid en kinderen in het verstand zich kinderen van de hemelse Vader. Niemand laat zich dan vader noemen en niemand zal een mens zó betitelen.

Als ik die woorden: „Onze Vader die in de hemelen zijt” hoor dan moet ik vaak denken aan Jesaja 40. Waar verrukkelijk over de hemelse Majesteit wordt gesproken door de profeet. Ik zeg het nu maar in eigen woorden:

Volken zijn bij Hem vergeleken gelijk aan een druppel, die van de volle emmer valt en aan een stofje, dat van de weegschaal wordt geblazen. Hij werpt de eilanden op de zee als een hand vol stof. Hij draagt het water van de

Het spelelement in ons dienen van de Here

Hebt ge wel eens aandachtig naar een spelend kind gekeken?

Wat kan dat een verkwikking zijn.

Het spel behoort tot de schoonste dingen in ons gebroken mensenleven. Daar ben je met je hart bij. Daar ga je in op. Daar heb je vreugde in. Dat is de ware ontspanning. Men vermaakt zich en geniet.

Het spelelement is karakteristiek voor het rechte dienen van de **HERE**. Daardoor wordt het meest eigene van onze verlossing, van ons herboren mensenleven, getypeerd.

Als de Geest ons hart vernieuwt, dan komt

er naar de inwendige mens een verlustiging in de wet Gods (Rom. 7 : 22). Dan hebben we in ons diepste innerlijk een verandering ondergaan. Zó, dat er niet alleen komt een hartelijke vreugde in God, maar ook een lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven.

De ware Israëliet staat ons in de Schrift getekend als een knecht van Jahweh, die een welgevallen had om Zijn Naam te vrezan (Neh. 1 : 11). Van de rechtvaardige zingt Psalm 1: hij heeft zijn welgevallen aan des HEREN wet en hij overpeinst die wet bij dag en bij nacht. Van de grote werken des HEREN wordt gezegd, dat ze worden nagespeurd door allen die er behagen in hebben (Ps. 111 vers 2). En de dichter van Psalm 119 roemt temidden van allerlei druk en vervolging, dat de geboden des HEREN zijn vermaak zijn.

Ziedaar het spel der rechtvaardigen: hun welgevallen, hun vreugde, hun vermaak, waarmee ze alle dagen, tot zelfs in de nachten, bezig zijn.

Daarin komen de kinderen Gods als discipelen van de Here Jezus uit. Zong de Geest van Christus niet in Psalm 40: „Ik heb lust om uw wil te doen, mijn God, uw wet is in mijn binnenste”. Reeds als 12 jarige vergat Jezus in de tempel al het andere, toen Hij bezig was in de dingen van Zijn Vader. En sprak Hij het later, groot geworden, niet uit, dat het doen van de wil des Vaders zijn spijze was?

Hij was als de eeuwige Zoon van God, als Diens „troetelkind” en „voedsterling” spelende voor het aangezicht des Vaders, en spelende in de wereld Zijns aardrijks, die Zijn vermaken heeft met de kinderen der mensen. Hij kwam als Middelaar om Gods wil tot onze verlossing te doen. Dat was Zijn Middelaarsvreugde, Zijn welbehagen, Zijn spel, met heel Zijn Middelaarshart: „k Zal uw geboon, die Ik oprecht bemin, mijn hoogst vermaak, mijn zielsgenoege achten”.

En die verlossing wordt nu in de harten der Zijnen uitgewerkt. Door de heilige Geest. Vernieuwend. Er komt een ware vreugde in God. Naar het evenbeeld van Christus. Een leven voor de HERE. Een liefdedienst. Als een spel. Het hele hart er bij.

Tweeërlei spel

De kindren der mensen spelende in de wereld van Gods aardrijk. En ieder van hen kent zijn eigen spel, heeft zijn eigen vermaak. Want zonder dat spelelement verarmt het leven. Dan verschrompelt het en leidt tot psychische defecten. Wat is tenslotte een mens, die nergens meer lust in heeft? Een zenuwachtig constateert bij een klagende patiënt op het spreekuur: geen liefhebberijen!

Normaal is, dat ieder mens zijn vermaak heeft, iets waarbij heel zijn hart in blijdschap betrokken is, wat hij als 't ware spelende doet.

Maar er is tweeërlei spel. Het boek der wijsheid (Spr. 10 : 23. St. vert.) zegt: „Het is voor de zot als spel, schandelijkheid te doen; maar voor een man van verstand, wijsheid te plegen”. Hier openbaart zich de antithese, de tegenstelling. Dwars door de mensheid, dwars door de Christenheid onzer dagen: verstandigen en dwazen, rechtvaardigen en goddelozen, kinderen des lichts en kinderen der duisternis, naar God toe en van God afgekeerd. Ook onder de kinderen van het Verbond.

Paulus houdt de gemeente van Korinthe voor, het beeld van de kinderen Israëls in de woestijn. Ze hadden allen het verlossingswerk van de HERE ervaren. Ze waren allen door de Rode Zee gegaan, hadden allen onder de Wolk verkeer, hadden allen dezelfde Geestelijke spijs gegeten en dezelfde Geestelijke drank gedronken. Maar het merendeel had lust... om kwaad te doen. Ze mopperden, ze waren ondankbaar, opstandig, en verzochten de Naam des HEREN. Daarom

had God in hen geen behagen. En dan zegt Paulus: „Deze gebeurtenissen zijn ons ten voorbeeld geschied, opdat wij geen lust tot het kwade zouden hebben, zoals zij die hadden” (1 Cor. 10 : 6).

Wat is ons spel?

Wat kenmerkt ons leven? Waar gaan we in op? Wat is ons vermaak? In de ijdelheden dezer wereld? In de begeerlijkheid der ogen? In de begeerlijkheid des vleses? Om schandelijkheid te bedrijven? Dingen te doen waarin de HERE geen behagen heeft?

Waar is ons hart bij betrokken? Dat we mee kunnen doen met de grote wereld, zodat we bang zijn om uit de toon te vallen?

Wat is dat éne dat we begeren? Kind des HEREN te zijn? Hem welbehagelijk te leven? Bezigt te zijn in de dingen van onze hemelse Vader? Zijn werken na te speuren? Medearbeiders Gods te wezen tot de komst van Zijn koninkrijk? Als we daartoe geroepen worden, vrolijk het kruis op onze schouders te nemen om het Christus achterna te dragen?

Of ontbreekt dat begeren, die hartelijke vreugde, die christelijke blijdschap, dat spelelement helaas nog al te veel? Dan verarmt ons Christen-zijn en verschrompelt ons leven als kinderen Gods.

Gezegend de mens, die met Paulus zeggen kan: Ik heb een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens.

De toekomstige vreugde

Wij weten, dat in het leven van Gods kinderen het spelelement in hun dienen van de HERE zeer onvolkomen en gebrekkig is. Dat wist Paulus ook. Leest u maar wat hij in Romeinen 7 geschreven heeft.

Wij merken tot onze schaamte op, dat we ons niet altijd met zulk een ijver en zulk een vreugde en hartelijk begeren om God te dienen begeven als we schuldig zijn, en dat de boze lusten van ons vlees de verlustiging in de HERE heel dikwijls in de weg staan.

Zoals onder het Oude Verbond Jahweh troonde op de lofzangen van Israël met tamboerijn en reidans, met snarenspeel en fluit, met klinkende en schallende cimbalen, zo is er nog het spel in de nieuwtestamentische eredienst, als onder de bediening des Geestes God bij Zijn volk wil wonen en dat volk met zijn aanbidding en lofzegging tot Zijn God mag naderen.

En dat alles als een voorsmaak van de volkomen zaligheid. Want de volmaaktheid komt straks in de vernieuwde Scheppingswereld. In het komende Godsrijk zullen de kinderen des Koninkrijks spelende zijn voor Gods aangezicht. Het God dienen nacht en dag in Zijn tempel als een spel en daarin geheel opgaan, ongestoord, in de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods. Altijd met de Here, Die zijn vermaken heeft met de kinderen der mensen.

Het spel der verlostten.

Wij mogen dat spel nu reeds in beginsel beoefenen. Maar eenmaal komt de heerlijke vervulling. Het lieven en loven van de HERE en van het Lam, dat ons kocht met Zijn bloed. Eén rijk en boeiend en veelkleurig samenspel van alle verlostten op de nieuwe aarde.

God alles en in allen!

B. Telder

sis Noord-Brabant en Limburg door de particuliere synode van het Zuiden. We voegden daaraan enkele opmerkingen toe. Deze week gaan we daarmee verder. En wel door iets te zeggen over fundamentele en niet-fundamentele artikelen van het geloof, zoals daarover door de reformatoren werd geschreven.

10. Er is in de taxatie van de belijdenis door de reformatoren nog een aspect dat de volle aandacht verdient.

Het is dit dat zij in een confessie onderscheid maakten tussen **fundamentele** en **niet-fundamentele** artikelen.

In Calvijns werken vindt men deze onderscheiding doorlopend. Ze vormt een essentieel moment in zijn opvatting omtrent een confessie.

Ik noem een paar uitspraken.

In zijn Institutie schrijft Calvijn. „De hoofdstukken van de leer zijn niet alle van één „forma” — van gelijke aard en waarde —. Sommige zijn zó noodzakelijk om te weten, dat ze bij allen ontwijfelbaar vast moeten staan, als leerstukken, die de godsdienst eigen zijn (propria religionis placita). Als daar zijn, dat er één God is, dat Christus God is en de Zoon Gods, dat onze zaligheid gelegen is in Gods barmhartigheid en dergelijke. Er zijn andere, waarover tussen de kerken geschil is, maar die toch de eenheid des geloofs niet verscheuren.”

Waarom Calvijn deze onderscheiding tussen fundamentele en niet-fundamentele leerstukken maakt zegt hij er duidelijk en met nadruk bij. En het is met het oog op de situatie in het Zuiden van groot belang op zijn motivering te letten!

Het is in deze bedeling zo, aldus Calvijn, dat er geen gelovige is „die niet door enige nevel van onwetendheid omhuld is.” Dáárom blijft er ten aanzien van allerlei kwesties in de kerk steeds verschil van inzicht! En als wij nu volkomen eenstemmigheid eisen in **alle** leerstukken, dan komt er aan de kerkscheuringen geen einde! Daarom „moeten wij óf geen kerk overlaten, of het misverstand vergeven in die zaken, in welke men, zonder de **hoofdsom der religie** (religionis summa) **te schenden en zonder verlies der zaligheid onwetend mag zijn**”¹⁾.

Telkens weer wijst Calvijn op dit verschil tussen fundamentele en niet-fundamentele momenten in de leer der kerk. En altijd in verband met het dreigend gevaar voor kerkscheuring. Als men deze onderscheiding niet hanteert is het voortgaande goddeloze scheuren van de kerk zonder meer onvermijdelijk.

Op bijzonder duidelijke wijze heeft Calvijn de noodzaak om met de genoemde onderscheiding bij de beoordeling van kerken ernst te maken laten zien in zijn bespreking van de toestanden in de gemeente van Korinthe zoals Paulus die beschrijft.

De situatie in de kerk van Korinthe was in Paulus' dagen zeer droevig. Onder de Korinthiërs hadden niet maar enkelen gedwaald. Neen, bijna het gehele lichaam der kerk was door zonde besmet. Er heerste daar niet maar één zonde, maar zeer vele. En het ging daarbij niet maar om lichte dwalingen, neen er geschieden gruwelijke wandaden. Er was niet alleen bederf in de zeden, maar ook in de leer.

Maar wat doet nu de apostel Paulus, die instrument is van de Heilige Geest en door wiens getuigenis de kerk staat of valt?

Zoekt hij scheiding van of tussen Korinthische christenen?

Verstoot hij hen uit het rijk van Christus?

Treft hij hen met de laatste bliksem der verloeking?

Neen, hij doet niets van dat alles.

Integendeel, hij erkent en predikt, dat de kerk van Korinthe ondanks alle dwaling en zonde die in haar leeft, toch een kerk van Christus en een gemeenschap der heiligen is!²⁾

En als men de vraag stelt waarom Paulus deze kerk — ondanks de twisten, secten en naijver die daarin heersten, ondanks de schanddaad die werd getolereerd, ondanks het feit dat Paulus daar werd beschimpt, zijn apostelschap betwijfeld en sommigen zelfs de opstanding der doden bespotten — toch kerk blijft noemen, dan is Calvijns antwoord kort en duidelijk dit: Deze kerk behield de „**fundamentalis doctrina**”, de leer welke de grondslag der kerk betreft.

En wat volgens Calvijn tot deze fundamentalis doctrina behoort zegt hij er zeer duidelijk bij. Die bestaat namelijk hierin dat God alleen aanbeden wordt; dat Hij aangeroepen wordt in de naam van Christus; dat het vertrouwen op de zaligheid alleen in Christus wordt gesteld en dat er een niet geheel verdorven ambtelijke dienst wordt gevonden.

Aan deze woorden voegt Calvijn dan de volgende vermaning toe: Waar de dienst van God ongeschonden is en die fundamentalis doctrina waarover ik sprak blijft, kunnen wij zonder zwaarigheid vaststellen dat daar een kerk is.

Als men bij de beoordeling van een kerk niet spreekt en handelt naar de regel dat overal waar de „**fundamentalis doctrina**” is gebleven een echte kerk is verworden zij die dit doen tot een secte.

Wat Paulus over de zondige en dwalende gemeente van Korinthe zegt, zo verzekert Calvijn,

PERSSCHOUW

WEGGEZONDEN (2)

Fundamentele en niet-fundamentele artikelen

In het vorige nummer namen we een artikel over van ds. v. d. Brink uit Eindhoven over de wegzending van de afgevaardigden van de clas-

moet nauwgezet in acht genomen worden opdat we in deze wereld niet een kerk zullen zoeken zonder enige rimpel of vlek, of onmiddellijk de naam kerk ontzeggen aan een vergadering waarin niet alles overeenkomt met onze wensen. Want het is een gevaarlijke verzoeking te menen dat daar waar geen volkomen zuiverheid is ook geen kerk wordt gevonden. **Wie van deze verzoeking slachtoffer werd, moet zich namelijk ten slotte van alle anderen afscheiden, zichzelf toeschijnen de enige heilige in de wereld te zijn, of met een klein aantal hypocrieten een bijzondere secte gaan vormen⁴⁾.**

Wat Calvijn op deze wijze leerde heeft hij ook zelf op consequente wijze in praktijk gebracht. Ik wil daarvan een paar voorbeelden geven.

Zoals algemeen bekend is heeft Calvijn met ware hartstocht gewerkt en gestreden om met de Lutherse kerken tot kerkelijke eenheid te komen. Dat betekende voor Calvijn dat de gereformeerde en de lutherse kerken elkaar over en weer van harte als ware kerken van Christus zouden beschouwen en aanvaarden.

Van zijn kant deed Calvijn dat zonder enige reserve. Ondanks de leerverschillen die er tussen de kerken die hem volgden en die welke zich naar Luther noemen bestonden. „Ook wanneer Luther mij voor een duivel schold, zo schreef Calvijn eens, zou ik hem toch in zoverre eren, dat ik hem erkende als een dienstknecht Gods, die evenzeer aan grote gebreken mank gaat, als die door voortreffelijke deugden uitblinkt⁵⁾.”

Helaas, de lutherse theologen wilden van een dergelijke eenheid niets weten.

Welnu in zijn worsteling om tot kerkelijke eenheid te komen heeft Calvijn voor de Lutherse nauwkeurig omschreven waarin zij en de gereformeerden wat de leer betreft eenstemmig waren. Een eenstemmigheid welke naar zijn overtuiging voldoende was om elkaar over en weer als kerk van Christus te aanvaarden.

In één van zijn geschriften voor de Lutherse schreef Calvijn namelijk het volgende:

Wat men ook moge zwetsen, wij zijn zeker niet door een menselijke beschikking uit de verstrooiing van het pausdom tot die eenheid samengebracht welke er thans is.

En dan tekent hij die eenheid met deze woorden: „Over de éne God en de ware en rechte wijze om Hem te dienen; over de verdorvenheid van de menselijke natuur en de zaligheid uit genade; over de manier waarop rechtvaardigheid verkregen wordt; over het ambt en het werk van Christus; over de bekering en haar uitwerking; over het geloof dat ons heilszekerheid schenkt; over het gebed en over alle andere hoofdpunten der leer (praecipua capita doctrinae) wordt immers overal bij ons hetzelfde verkondigd.

Wij roepen de ene God, onze Vader, aan in vertrouwen op dezelfde Middelaar; dezelfde Geest der aanneming tot kinderen is ons een onderpand van onze toekomstige erfenis; door hetzelfde offer heeft Christus ons allen verzoend; op dezelfde gerechtigheid, die Hij voor ons verworven heeft, vertrouwt ons aller hart en wij beroemen ons op hetzelfde Hoofd.

Het zou toch wonderlijk zijn als Christus, die wij allen loven als onze Vrede, die aan alle vijandschap een einde heeft gemaakt en God in de hemel met ons verzoend heeft, niet ook zou maken dat wij hier op aarde een broederlijke vrede onderhouden.

Wat moet ik nog zeggen over onze opdracht om dag in dag uit te strijden onder dezelfde banier tegen de Antichrist en zijn tyrannie, tegen het afschuwelijke bederf van de christelijke religie, tegen de goddeloze bijgelovigheden en de ontheiliging van al wat heilig is?

Is het voorbijzien van zoveel tekenen van heilige samenbinding (sancta conjunctio) en van deze overeenstemming (consensus), welke zo kennelijk door de hemel werd gesanctioneerd en het veroorzaken van scheuring (divortium) onder hen, die in hetzelfde leger strijden, niet even wreed als de goddeloze verscheuring van de leden van Christus?⁶⁾

Deze bewogen, ja, hartstochtelijke woorden schreef Calvijn toen het er om ging twee kerkengroepen die gescheiden, ja, vijandig ten opzichte van elkaar voortleefden, tot de door Christus gewilde en afgebeden eenheid te brengen.

Maar de diep gefundeerde overtuiging, dat kerken die de „fundamentalis doctrina” vasthouden één moeten zijn en blijven predikte Calvijn ook, en zo mogelijk met nog groter kracht, toen er gevaar dreigde dat een kerk die één was gescheurd zou worden.

Zoals bekend is werd Calvijn met zijn collega's op Paschen 1538 uit Genève verbannen. Ze werden daarmee uit hun ambt gestoten. De raad van de stad benoemde in hun plaats een aantal nieuwe predikanten. Calvijn noemt ze wolven en valse herders.

In de kerk van Genève wordt het dan een chaos. De trouwe leden der kerk waren hevig geschokt door het gebeurde. En al spoedig kwam bij hen de gedachte op zich van de geneefse kerk af te scheiden. Konden ze, mochten ze het heilig avondmaal ontvangen van huurlingen en daaraan aanzitten met de goddeloze volgelingen van deze lieden?

Met alle macht keert Calvijn zich evenwel tegen dit plan van zijn vrienden.

Hij schrijft hun een aantal brieven die tot de meest bewogene behoren van zijn omvangrijke correspondentie.

En de voornaamste reden waarom hij zich tegen deze afscheiding verzet is het feit dat de **fundamentalis doctrina**, de leer die de grondslag der kerk is in Genève nog niet losgelaten.

Onder christenen, zo schreef hij aan zijn geneefse broeders, moet een zo grote afkeer van scheuring zijn, dat ze die, voor zover het maar enigszins mogelijk is, moeten vermijden. Voor de dienst des Woords en der sacramenten moet men, een zo grote eerbied koesteren dat waar men ziet, dat deze nog voorhanden zijn, men het er voor moet houden dat daar een kerk is.

Daar het nu onder de toelating Gods geschied is, dat de kerk van Genève door deze dienaren, wie en hoe ze verder ook mogen zijn, bestuurd wordt, is het beter dat, wanneer de broeders de kentekenen der kerk (ecclesiae signa) daar zien, zij zich niet onttrekken aan de Avondmaalsgemeenschap.

Dat daar enige onzuivere leringen (impura quaedam dogmata) worden verkondigd staat dat niet in de weg. Want er is immers nauwelijks één kerk welke niet enige overblijfsels van onwetendheid heeft overgehouden. **Ons is het voldoende indien de leer, waarop de kerk van Christus gefundeerd wordt (doctrina qua ecclesia fundatur) haar plaats heeft en houdt.⁷⁾**

Door Calvijns toedoen werd een scheur in de kerk van Genève voorkomen. En — drie jaar later werd hij in Genève teruggeroepen en met groot eerbetoen in zijn ambt hersteld.

Calvijns overtuiging dat men in de confessie moet onderscheiden tussen fundamentele en niet-fundamentele artikelen was er ook oorzaak van dat hij verschil van inzicht, mits de „hoofdpunten der leer” stipt werden vastgehouden, goed kon verdragen.

Een duidelijk voorbeeld daarvan vinden we in de verhouding tussen Calvijn en Bullinger, de opvolger van Zwingli in Zürich.

Calvijn en Bullinger waardeerden elkaar zeer. En groeide tussen hen met verloop van tijd een hartelijke vriendschap en, wat meer is, een innige gemeenschap des geloofs in Christus. Het is een van de schoonste gebeurtenissen uit zijn leven dat onder zijn en Bullinger's leiding de calvinistische en de zwingliaanse kerken in 1549 tot kerkelijke eenheid kwamen. Alle niet-Lutherse reformatorische kerken in Europa vormden sindsdien een gemeenschap van kerken die elkaar over en weer als ware kerken erkenden.

Maar Calvijn en Bullinger waren het toch in meer dan een opzicht niet met elkaar eens. Zo wilde Bullinger b.v. niet weten van een door een kerkeraad geoeffende tucht. Voor hem was het voldoende als de overheid waakte over de reinheid van leer en leven. Bovendien had en hield Bullinger bezwaar tegen Calvijns opvattingen omtrent de praedestinatatie.

Bullinger was van oordeel dat Calvijn daaromtrent te veel wist en te veel zei. Met Calvijn preekte hij met de grootst mogelijke klem dat de zaligheid der mensen uitsluitend en alleen aan Gods genade te danken is. Erasmus' boek over de vrije wil noemt hij een niet alleen goddeloos maar zelfs lasterlijk boek. Maar ten aanzien van de praedestinatatie wil Bullinger soberder spreken dan Calvijn.

In een aantal „aphorismen” over de praedestinatatie die Bullinger aan Calvijn stuurde leest men o.a. het volgende:

„God, de menslievende Vader (pater philanthropos) van allen, die zonder aanzien des persoons dezelfde is jegens allen, wil dat alle mensen zalig worden en tot kennis der waarheid komen. Het is de eeuwige raad van de zeer goede en grote God, de mensen gelukkig te maken, te rechtvaardigen en te heiligen, nadat hun de zonden vergeven zijn in de enige middelaar Jezus Christus, de eniggeboren Zoon, uit louter genade, om der wille van de Zoon, die mens is geworden, geleden heeft en door zijn dood de zonde der gehele wereld heeft verzoend, door het geloof in de naam Jezus, niet door verdienste of de werken welke de mens zelf verricht; — de ongelovigen evenwel te verdoemen vanwege hun zonde en schuld, omdat zij de hun aangeboden verlosser niet hebben aanvaard.

Ook dit geloof schenkt de hemelse Vader, opdat niemand zich voor God zou beroemen, om der wille van zijn zeer geliefde Zoon....

Wie van de mensen gered worden worden derhalve uitsluitend en alleen gered door de genade van de Here God onze Zaligmaker. Maar wie verloren gaan gaan niet verloren door een fatalistische noodwendigheid (fatali necessitate) maar omdat zij door een eigen, vrij wilsbesluit de genade van God de Vader, die in de Zoon zo overrijk wordt aangeboden, hebben veracht.⁸⁾

Enkele weken later schreef Bullinger in een persoonlijke brief nog aan Calvijn: „Geloof me, velen hebben zich gestoten aan wat ge in de Institutie over de praedestinatatie hebt gepubliceerd.... Naar mijn overtuiging hebben de apostelen deze zaak slechts met weinig woorden en alleen gedwongen aangeroerd en die zo sober behandeld opdat de vromen daardoor niet zouden geërgerd worden, maar allen zouden weten

dat God alle mensen goedgunstig is (Deum bene velle omnibus hominibus) en in Christus de zaligheid aanbiedt, welke zaligheid zij, niet door eigen kracht maar door het geloof, dat waarlijk een geschenk van God is, kunnen aannemen. Zij zijn derhalve om der wille van Christus en zijn genade, en in geen enkel opzicht om huns zelfs wille, uitverkoren; de verworpenen daarentegen gaan te gronde door hun eigen schuld, niet door Gods boze wil, (non Dei malignitate) daar God menslievend is en de weg der verlossing voor allen open staat. Daar zij deze door hun eigen rebellie niet opgaan, gaan ze verloren.⁹⁾

Nog weer een poos later krijgt Calvijn van Bullinger dit te horen: De bewering dat God de val van Adam niet slechts heeft vooruitgezien, maar ook te voren bepaald en geregeld heeft schijnt van die aard te zijn dat op grond daarvan de oorsprong van het kwaad en de oorzaak van de zonde aan God als de auteur daarvan kan worden toegeschreven. Het lijkt mij een harde zaak te zijn te beweren dat God hen welke Hij ten verderve geschapen heeft, opdat zij tot hun bestemming zouden komen van het vermogen om zijn woord te horen berooft, ja zelfs ook door de prediking verblindt en daarom de universele beloften van God (promissiones Dei universales) en de woorden van Christus, (Matth. 11 en Joh. 3) evenzo van Paulus (1 Tim. 2) en ten slotte van Petrus (Hand. 10) slechts op weinigen betrekking zouden hebben.¹⁰⁾

Er zou nog veel meer te zeggen zijn over het verschil in opvatting tussen Calvijn en Bullinger, die twee grote, begenadigde leiders van de gereformeerde kerken uit de eerste tijd der reformatie.

Eén ding moet evenwel beslist nog gezegd worden. Namelijk dat de gemeenschap tussen hen nooit één moment werd verstoord. En dat het bij geen van beiden ooit in de gedachten is gekomen de ander niet ten volle als trouw aan het Woord van God en de gereformeerde confessie te beschouwen.

Zo heeft Calvijn bij allerlei gelegenheden met het oog op allerlei situaties welke zich in de kerk kunnen voordoen met klem bepleit dat er onderscheiden moet worden tussen fundamentele en niet-fundamentele artikelen van het geloof.

Hij deed dat zowel als consequentie van zijn visie op het Woord Gods, waarvan het evangelie van de rechtvaardiging des geloofs naar zijn overtuiging het fundamentele moment is, alsook met het oog op de eenheid der kerk.

Calvijn heeft ontzaglijk geleden onder de verscheurdheid der kerk, en voor de bevordering daarvan wilde hij alles doen. Crammer, de aartsbisschop van Canterbury, lanceerde eens de idee een oecumenische synode samen te roepen om de eenwording van de reformatorische kerken te bevorderen. Calvijn was daar onmiddellijk enthousiast voor! Er hij schreef aan deze engelse bisschop o.a.: „Als wij eens konden bereiken, dat ernstige mannen uit de voornaamste kerken in een of andere plaats bijeenkwamen om de afzonderlijke punten van het geloof te bespreken en aan de nakomelingen de vaste leer der Schrift nalieten over al wat wij gemeenschappelijk hebben! Maar het behoort tot de voornaamste misstanden van onze tijd, dat de afzonderlijke kerken zo verdeeld zijn, dat van saamhorigheid als mensen onderling (humana societas) nauwelijks sprake is, laat staan van heilige gemeenschap (sancta communicatio) der leden van Christus, die zij weliswaar met de mond belijden, doch die slechts weinigen metterdaad en oprecht beoefenen.... Wat mij betreft, als ik daarvoor van enig nut zou kunnen zijn zou ik als dat nodig was in het belang van die zaak wel tien zeeën willen oversteken.”

Welnu met het oog op de beoordeling van deze door God geëiste, door Christus afgebeden en daarom door hem zo vurig begeerde eenheid wilde Calvijn dat men met de hier besproken onderscheiding tussen fundamentele en niet-fundamentele artikelen des geloofs ernst maakte.

Wat Calvijn in deze leerde werd het algemeen gevoelen der Gereformeerden. Het grote aantal kerken die successief uit de Reformatie voortkomen en in verschillende geloofsartikelen van elkaar afweken, zo schrijft Bavinck, bevorderde deze onderscheiding. Ook in dit opzicht was er een diepgaand verschil tussen Rome en Reformatie. Volgens de Jezuïeten was zelfs de uitspraak dat de hond van Tobias zijn staart had bewogen een artikel des geloofs.¹²⁾ Maar de reformatoren wilen van zulke dwaasheden niets weten!

Het is „de bescheiden en schone gedachte van alle, vooral van Gereformeerde Protestanten geweest, dat wij de mate der genade niet kunnen bepalen, waarmede een ziel ook onder vele zonden en dwalingen nog aan God verbonden kan zijn en de graad der kennis niet aanwijzen, die tot zaligheid onmisbaar nodig is (Voetius Disp. II, 537, 538, 781 en passim).

Door deze leer zag het Protestantisme zich genoodzaakt tot een zeer gewichtige onderscheiding, niet alleen tot die tussen geloof en theologie, welke volstrekt niet eerst uit deze eeuw dagtekent, maar ook tussen fundamentele en

niet-fundamentele geloofsartikelen. Reeds Calvijn maakte deze onderscheiding om niet elke separatie, ook straks weer van de door hem gereformeerde kerken te wettigen. Enige rekbaarheid in de zuiverheid van de bediening des Woords moet op Protestants standpunt wel aangenomen worden, **wijl anders schier alle gemeenschapsleven onmogelijk worden zou en het sectarisme op de schriklijkste wijze zou worden gevoed.**"¹³⁾

Zo sprak Bavinck in navolging van Calvijn en in overeenstemming met alle vooraanstaande gereformeerde theologen op een hoogtepunt uit de geschiedenis van der Afgescheiden Kerken in de aula van de Kamper Theologische School. Het geschiedde in een rede die eindigde met deze woorden: „Er is geen algemeen Christendom **boven**, maar toch wel in de geloofsverdeeldheid aanwezig. Evenmin als één enkele kerk, hoe zuiver ook, met de algemene kerk samenvalt, mag één belijdenis, hoe ook naar Gods Woord gezuiverd, met de christelike waarheid zich vereenzelvigen. Elke secte, die eigen kring voor de enige ware kerk van Christus houdt en uitsluitend in het bezit der waarheid zich acht, kwijnt en sterft weg, als een tak, die van zijn stam is gescheurd. De éne, heilige, algemene, christelike kerk, nu voorwerp des geloofs, komt eerst als het lichaam van Christus zijn volle wasdom zal hebben bereikt. En ook dan eerst zal de gemeente komen tot de enigheid des geloofs en der kennis van den Zone Gods, en zal zij kennen gelijk zij gekend is.”

De brandende vraag van het moment is nu of wij als vrijgemaakte kerken ook in deze dingen het spoor der reformatie zullen volgen. Met andere woorden of we ook in dat opzicht echt reformatoers, echt oecumenisch, echt gereformeerd, echt kerkelijk zullen zijn.

Wij hebben gebroken met de theorie van de pluriformiteit der kerk zoals die o.a. door dr. Kuyper werd geleerd. Volgens deze theorie kunnen er een aantal kerken legaal naast — en teenover! — elkaar bestaan, die alle ware kerken zijn, maar alleen in graad van zuiverheid verschillen.

Als iemand het in de éne kerk niet goed vinden kan, kan hij daarom zonder moeite en pijn overgaan naar een andere.

En als een predikant in de éne kerk — niet vanwege zedelijke vergripen maar b.v. om een afwijking van de leer of een niet passen in de orde van „zijn” kerk — geschorst wordt, kan hij ook gemakkelijk naar een andere kerk overgaan en daar zonder smet of vlek zijn ambtelijke arbeid blijven voortzetten.

Een dergelijke schorsing en een afzetting van een predikant zijn daarom niet zo erg. Ze betekenen alléén dat de geschorste of afgezette dominee „bij ons” niet langer kon blijven en daarom naar „anderen” moest gaan. Daar „paste” hij ook beter. En voorts: we blijven even goede vrienden en broeders van hem. We blijven hem ook in allen gemoede dominee noemen en hem als dienaar van Christus erkennen.

Nog eens: met heel deze visie en dit gedrag hebben we gebroken. We hebben ten minste **gezegd** dat we dat deden.

Maar dat brengt geweldige consequenties met zich mee.

Het betekent een ten volle ernst maken onzerzijds dat Christus ook „in het institutaire” één kerk wil hebben op aarde.

Daaruit vloeit in de eerste plaats wel dit voort dat in onze kerken plaats moet zijn voor **een ieder** omtrent wie Christus zegt dat hij een schaap is van zijn kudde. Een wettige, volle, ruime plaats! Voor **ieder** die gelooft dat Jezus Christus de Zoon van God en de Zaligmaker der wereld is. Wie en wat hij voorts ook moge zijn.

Dit betekent ook dat we alleen dan iemand mogen uitstoten uit onze kerkgemeenschap als we met de zekerheid die ons daaromtrent gegund wordt weten: deze man, deze vrouw is los van Christus, zij behoren niet tot zijn kudde, zij zijn ongelovigen, zij zijn kinderen der hel.

En dit wil voorts ook zeggen, dat wij een predikant alleen dan uit zijn ambt stoten wanneer wij niet de volle zekerheid welke daaromtrent bij mensen mogelijk is, kunnen en moeten zeggen: Jezus Christus wil jou, als je zo blijft als je bent, nergens en nooit als verkondiger van zijn evangelie zien optreden. Hijzelf heeft de opdracht, daartoe, het voorrecht daarvan van je afgenomen.

Schilder schreef eens terecht: Schorsen betekent: „een ambtsdrager naar de woestijn zenden, omdat hij op die en die duidelijk aangegeven grond, als zondaar, ja als grove zondaar, aangewezen wordt en moest worden en dit onder de plechtige uitspraak: zolang hij daarin blijft, staat hij buiten Christus' rijk.”¹⁴⁾ Als men anders schorst, als men bij een schorsing dit niet zegt, dit niet durft zeggen is het schorsen „maar een miserabel handigheidje van een meerderheid, die lastige monden stoppen wil, liefst echter met bewaring van de zogenaamde eenheid, die echter geïsoleerd van normen, een afgod geworden is. **Geknoei alzo.**”

Nog eens, het komt er voor ons, vrijgemaakten, op aan ernst te maken met al deze dingen. Want wij staan wat dit alles betreft onder een

eed. Ook namens ons, ook met ons aller instemming heeft Schilder vlak na de vrijmaking voor God en mensen deze eed afgelegd, dat het nooit aan ons zal liggen als één man, één vrouw, één kind van wie God zegt: ze zijn van Mij buiten onze kerken zou zijn.

En 't is ook weer Schilder die gezegd heeft, als een geestelijke erfenis, dat wie de kerk werkelijk heeft gezien moet durven zeggen: buiten de kerk is **de hel** en wie wij buiten **werpen** die werpen wij wat ons betreft in de hel.

Zullen wij kerken zijn waarin b.v. voor de grote reformator Luther plaats zou zijn?

Durven wij zeggen. God heeft ds Van der Ziel en de zijnen uitgeworpen! Hij duldt ze niet in **zijn** kerk? Ze zijn kinderen van de hel!

Durven we zeggen: God heeft de kerk van Breda-Smouter uit zijn kerk geworpen, ze vormen een **valse** kerk, en synagoge van Satan?

Om **deze** vragen gaat het op het ogenblik. Het zal nu moeten blijken of een waarlijk **vrijgemaakte** kerken zijn.

C. V.

- 1) **Institutie**, IV, 1, 12.
- 2) **Idem**, IV, 1, 15. Ecclesiam Christi sanctorumque societatem et agnoscit et praedicat.
- 3) **O.C.**; XLIX, 307 (komm. 1 Kor. 1 : 2): Deus unus adorabatur apud eos et invocabatur in Christi nomine, fiduciam salutis in Christo collocabant, habebant ministerium non penitus corruptum: ideo simul manebat ecclesia. Proinde ubicunque exstabit integer Dei cultus, et manebit illa fundamentalis doctrina quam dixi, illic sine difficultate statuamus esse ecclesiam.
- 4) **Idem**: Nam quicumque hac occupatus fuerit, necesse tandem erit ut discessione ab aliis omnibus facta, solus sibi sanctus videatur in mundo, aut peculiarem sectam, cum paucis hypocritis instituat.
- 5) **O.C.**, XI, 774.
- 6) **O.C.**, IX, 49/50.
- 7) **O.C.**, X², 275.
- 8) **O.C.**, XIV, 210/11.
- 9) **O.C.**, XIV, 215.
- 10) **O.C.**, XIV, 289/90.
- 11) **O.C.**, XIV, 313/4.
- 12) **Geref. Dogmatiek**, I⁴, blz. 581/2.
- 13) **De Katholiceit van Christendom en Kerk**, rede bij de overdracht van het rectoraat aan de Theol. School te Kampen op 18 dec. 1888, biz. 35.
- 14) **Idem**, blz. 52.
- 15) **De Reformatie**, 25e Jaarg., no. 24, 11 mrt., 1950.
- 16) **Idem**, 20e Jaarg., no. 47, 20 juli, 1945.

C. V.

INGEZONDEN

Die Redakteur, „Opbouw”, Kampen

Geagte Heer,

Ek het aan die einde van September 1965 in Nederland aangekomen met my gesin, met die bedoeling om ongeveer drie jaar lank aan die Nederlandsche Economische Hoogeschool te studeer. Oorspronklik kom ons van Potchefstroom in Suid-Afrika, waar ons aan die Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika behoort het — hier bekend onder die naam Doppekerk. In Nederland het ons etlike maande lank die kerklike posisie beskou en oorweeg en uiteindelik besluit om hier by die Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakte) aan te sluit, aangesien vir ons gevoele dié kerk van al die sogenaamde Gereformeerde kerke in Nederland die naaste aan die kerk van ons herkoms staan. Uiteraard het ons toe ook met u weekblad kennis gemaak en lees dit gereeld deur bemiddeling van 'n medelidmaat van die Kerk van Kralingen.

In die uitgawe van 10 Juni 1966 verskyn 'n ingesonde stuk onder die opskrif „Apartheid” op bladsy 87 en 88, bo die naam van P. Aalbersberg van Utrecht. Die heer Aalbersberg vestig in sy stuk die aandag op twee berigte wat volgens hom 'n merkwaardige lig op die Suid-Afrikaanse beleid werp. Die bron van die eerste berig — wat oor die eerste lustrumviering van ons Republiek gaan — noem hy nie en daarvoor wil ek ook in ieder geval nie kommentaar lewer nie, nieestaanste die feit dat uitdrukkinge soos „uitsluitend blanken” weereens duidelik die beheptheid van die wêreld en Nederland in die besonder toon met 'n saak wat hulle 'n probleem maak sonder dat dit in werklikheid soveel aandag verdien — afgesien daarvan dat dit seerrsekerlik nie Bybels is om Suid-Afrika voortdurend as voëlry te beskou en tydig en ontydig gemeenhede en onnodige gevoelslag-spreuke teen dié land te uit nie. Ek wil my egter wy aan die tweede berig, aangehaal uit die „Weeknuus van de Evangelische Broedergemeente te Zeist” van 21 Mei 1966. In dié opsig wil ek dan graag op die volgende punte wys:

1. Die woonbuurt waarom dit gaan, naamlik Distrik 6 in Kaapstad, is 'n agterbuurt van

die ergste soort en een van die heel laaste agterbuurtes in Suid-Afrika. Die mense wat daar woon is hoofsaaklik Kleurlinge met 'n hoofletter gekryf, wat duidelik van die ander nie-blankes of gekleurdes in Suid-Afrika onderskei moet word, en word in hoofsaak op openbare koste hervestig in nuwe woninge vlak buite Kaapstad, waar daar ruimte vir ontwikkeling is, veel meer vars lug en talle ander faktore wat tot beter en gesonder lewensomstandighede moet en sal bydra. Is dit dan sonde om iemand uit 'n krot in 'n oorbekvolkte gebied oor te bring na 'n ordentlike woning in 'n oop gebied, veral as jy dit nog so doen dat die betrokke self geen koste het nie?

2. Vanselfsprekend bring so 'n plan ontwrigting mee — daarvan kan talle en talle Nederlanders immers getuig wat verplig word om hulle wonings te verlaat wanneer dié onbewoonbaar verklaar word. In Rotterdam het vele mense op dié wyse in die Prins Alexanderpolder te lande gekom, 'n nuwe woonbuurt wat gemaklik met 'n hervestingskema vir Suid-Afrikaanse nie-blankes vergelyk kan word. En omdat die Prins Alexanderpolder etlike kilometer van Rotterdam verwyderd is, sou ons in Nederlandse standarde ook goed kan praat van „afgelegen wijk aan de rand der stad”. Hier moet ook nuwe kerke gebou word, nuwe skole en skoolverenigings moet opgerig word, 'n nuwe vriendekring opgebou word... In Utrecht is daar ook sulke nuwe woonwyke aangelê. Straks woon mnr. Aalbersberg self in een daarvan, maar het hy nog nooit die ooreenkoms raakgesien nie. Geen verwynt nie, mnr. Aalbersberg, alleen maar 'n klein waarskuwing om nie u oor en oog te maklik vir opswepende slagspreuke uit te leen nie!
3. Daarby kom nog dat in so 'n agterbuurt daar vele misdadigershole is. Dié misdadigers maak om dit lig te stel die lewe vir die wetsgehoorsame inwoners uiters onaangenaam — regstreeks en onregstreeks — afgesien van terrorisering met allerhande dreigemente wat soms in dade oorgaan. Moet die wetsgehoorsames dan nou maar voortgaan om in so 'n toestand te lewe?
4. Graag noem ek aan mnr. Aalbersberg die plekkie Evaton in Transvaal, waar die **blanke** inwoners moes trek om vir Bantoes plek in te ruim. Dit is stellig **nie** in Nederland gepubliseer nie, en as dit is, wil ek graag van mnr. Aalbersberg vra of hy daarteen ook sou geprotesteer het?
5. Ten slotte kom ek op die slotparagraaf van die ingesonde stuk terug, waarin mnr. Aalbersberg die volk van Suid-Afrika sekere sake ten laste lê wat volgens die toon van sy woorde nie as aanvaarbaar beskou kan word nie. Eerstens noem hy „de zucht naar zelfbehoud” as politieke dryfveer in Suid-Afrika, en tweedens „consolidering van de economische macht”. Mnr. Aalbersberg is heeltemal reg, dié faktore is welseker vir ons dryfvere in ons politieke lewe. Immers, ons glo dat ons deur die Hand van God sélf aan die Suidpunt van Donker Afrika geplaas is — en ook vandag nog is die duisternis oorstelpend! — met die roeping om ook dié wêrelddeel te ontgin. En netsoos Nederland in die verlede met goed en bloed sy grondgebied teen almal wat dit wil afneem, verdedig het, so het ons dit gedoen en so sal ons dit doen, omdat ons glo dat dié land ons van God gegewe is! En ons sal voortgaan om die ekonomiese hulpbronne van die land te ontgin soos God die mens in Genesis 1 : 28 beveel het om te doen maar in teenstelling met die vroeëre koloniale magte doen ons dit en sal ons dit doen tot die uitsluitlike voordeel van ál die bewoners van Suid-Afrika én al die bewoners van Afrika wat bereid is om die steeds uitgestrekte hand van vriendskap te aanvaar. Ek kan u maar net verwys na die toespraak van Sy Edele H. F. Verwoerd, Eerste Minister van Suid-Afrika, by geleentheid van die lustrumfees op 31 Mei 1966. En in dit alles waak ons en sal ons bly waak dat alles wat reeds onder die seënende hand van God tot stand gekom het, tot **aller** voordeel aangewend word en niet ten prooi val van die een of ander magsbeluste stamhoof of Bantoekeptein wat daarin slaag om al sy mededingers uit die weg te ruim en homself te verryk nie. Ek kan u maar net na Kwame Nkrumah verwys — en sy geensins onaansienlike fortuintjie van na skatting moontlik selfs 800-miljoen gulde wat hy byeengebring het uit die ontwikkelingshulp wat ook Nederland verskaf het. Ek sou graag dat mnr. Aalbersberg en ander kritici meer waardering kry vir die geweldige verantwoordelikeheid waarvoor die Gideonsbende in Suid-Afrika staan, eerder as om gesonde dryfvere met 'n kled van verdagtheid op Suid-Afrika te gaan afskuif. Uiteindelik wou die Nederlanders ook maar niet toelaat dat hulle nageslag Duitsers word nie!

Uiteindelik wil ek graag op die seer bedenklieke en sondige onware beskuldiging ingaan dat

die swartes (ons het meer respek vir hulle as om hulle so te noem, maar ek gebruik die woord van mnr. Aalbersberg!) die myne **mòet** in, en ek wil mnr. Aalbersberg sonder meer na die negende gebod verwys omdat hy hier blatant besig is om valse getuienis teen sy naaste uit te spreek. Ek herhaal weer dat dit uiters gevaarlik is om jo u oor en oog sonder meer uit te leen en jou bewustelik of onbewustelik en onopsetlik te laat gebruik deur magte en kragte wat nie uit God is nie. Gèen swarte **moet** 'n myn in nie, en as mnr. Aalbersberg vers en kapittel kan bewys dat dit wèl gebeur, mag hy dit vryelik by die Suid-Afrikaanse overheid aanhangig maak. Afgesien daarvan is dit in ieder geval onsinnig om by die bespreking van die verskuiwing van Kleurlinge in Kaapstad te praat van swartes wat die myne moet in. In die eerste plek is die Kleurlinge van die Kaap bruin en nie swart nie, tweedens deug hulle absoluut nie as mynwerkers nie, en derdens is die naaste myne aan Kaapstad dié in die omgewing van Odendaalsrus in die Vrystaat — goed 1200 kilometer van Kaapstad af. Mnr. Aalbersberg het hier skynbaar in die algemene fout vervall om die gekleurdes in Suid-Afrika as homogeen en verenigd **teen** die blanke te beskou en onder die versamelnaam „kleurling” by-een te bring. In werklikheid het ons in Suid-Afrika minstens sewe onderskeibare Bantoevolke, twee Oosterse volksgroeperinge, die Kaapse Kleurlinge, verskeie klein nie-blanke groepe en tussen almal moet die **blanke** tot vandag toe dikwels vrede bewaar, en dit doen hy deur hulle van mekaar geskeie te hou en grense te trek — wat histories reeds grootliks bestaan — soos Nederland deur vasgestelde grense van Duitsland, België ens. geskei word.

Die uwe,
P. E. van der Dussen.

KINDERBESCHERMING EN TEHUIS

Ook met vakantie?

Ja, wie gaat er nou niet met vakantie. Misschien zegt U: wat een vreemde vraag. Toch zijn er, die graag met vakantie willen, doch niet weten waarheen. Hierbij denken we aan **twee jongens van 13 jaar**. Wij willen hen helpen, doch hebben hiervoor Uw medewerking nodig. Zij zouden maar wat graag een poosje op een **boerderij of tuinderij** willen doorbrennen, waar ze ook wat kunnen meehelpen. Zij moeten er ook eens „uit”. Voor hen vragen wij: wie geeft hun de vakantie, waarnaar zij zo verlangend uitzien? Wie geeft zich op? U kunt zich melden aan het adres van de Stichting, dat U hieronder aantreft.

Ook maatschappelijk werk!

Een veel voorkomend misverstand is de gedachte, dat de Stichting zich uitsluitend zou bezig houden met minderjarigen, die in aanraking zijn gekomen met de justitie. Dit is een verkeerde gedachte. Wees gerust. De Stichting ontmoet in haar werk maar heel weinig jongens en meisjes, die door de politie of de Kinderrechter ter verantwoording werden geroepen.

Eveneens verkeerd is het te denken, dat de Stichting fungeert als een sluis, waar doorheen kinderen worden gespuid naar tehuizen of inrichtingen. Zij tracht dit juist te voorkomen!

De arbeid van de Stichting wordt meer gekenmerkt door een stuk maatschappelijk werk dan door aan de justitie verbonden kinderbeschermingswerk.

Wij zeggen dit om alle nog zo dikwijls aanwezige schroom weg te nemen. Deze voorzichtigheid is er vaak nog de oorzaak van, dat ouders te lang wachten met zich tot ons te wenden. Het komt nog voor, dat men hierdoor bij z.g. neutrale instellingen terecht komt. Onlangs maakte een kinderrechter ons hierop attent. Bij informatie ter plaatse bleek, dat de kerk van de in het gezin aanwezige moeilijkheden niets afwist.

Laat de aanduiding „kinderbescherming” toch nimmer een afschrik vormen. Het maatschappelijk werk gaat steeds voorop en alleen in uiterste noodzaak wordt de hulp van de justitiële kinderbescherming ingeroepen.

Het bestek

Deze week zaten enkele van de bouwcommissie een hele middag gebogen over de bestektekening en de daarbij behorende beschrijving — het bestek — uit te pluizen. Daarbij gaat het dan om de kleine dingen. Het zijn dan vooral de kleuren en de vormen van de inrichting, die de aandacht vragen. Een vermoedende bezigheid maar tevens een prettige. Het geeft het gevoel een stap verder te zijn. In gedachten wordt het tehuis al ingericht. Als de vergunning nu maar snel afkomt dan kan spoedig met de bouw worden begonnen.

De oogst van de maand

verschafte ons een ander genoeg. Toen ik de lijst van ontvangen giften en collecten in handen kreeg vormde deze een ware verrassing. Leest U maar en laat het „verhaal” U stimuleren hetzelfde te doen.

Gift geboorte f 5,—; feestgave bij geboorte dochter f 5,—; feestgave geboorte Elsje f 25,—; ter gelegenheid geboorte Gert f 10,—; met dank voor felicitatie voor Pieter f 5,—; gift ter ere van de geboorte van onze zoon Peter f 10,—; m.h.d. geboorte Wytse Aaltje f 5,—; huwelijk dochter f 25,—; gift t.g.v. ons huwelijk f 7,50; feestgave f 25,—; feestgave f 5,—; gift uit dankbaarheid f 50,—; Geref. Vrouwenver. „Nabij U is het Woord”, Deventer f 10,—; Geref. Vrouwenver. te Houwerzijl f 5,—; Vrouwenver. „Sola Gratia” Rotterdam-Delfshaven f 22,30; opbrengst coll. jaarverg. mannenver. Zutphen f 26,—; G.R.V.-reis nr. 34 naar Florence, collecte f 37,—; Coll. van „morgendienst” op Terschelling 26-6-66 f 58,57; opbr. Coll. samenkomst C.J.O.-kamp Ootmarsum, 3-7-66 f 90,—; opbrengst busjes Geref. Streekschool Kootstertille f 88,88; de helft van het kasgeld der Part. Synode Friesland, art. 25 K.O., waarvan het bestaan is opgeheven f 163,67; van een zieke zuster f 10,—; ook zo maar f 100,—; Voor ons tehuis. In ruil voor een jaarverslag? f 6,—; blij geslaagd meisje f 15,—; + sterkte en geduld f 5,—; met hart. groeten en zegebede f 10,—; t.g.v. mijn vakantie f 100,—.

Verder nog: 1 van f 2,50; 8 van f 5,—; 1 van f 7,50; 13 van f 10,—; 1 van f 20,—; 3 van f 25,—; 1 van f 50,—; 2 van f 100,— en 1 van f 250,—.

Totale opbrengst over deze maand	
van kerken	f 1.405,28
particulieren	f 1.699,92

Giften en collecten ontvangen wij gaarne op onze postrekening nr. 52325 t.n.v. de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK WALDENZEN IN ITALIË

D.J.B. te K. f 10,—; P.K. te B. f 7,50; J.L. te K. f 2,50 (31e maal); C.A.K. te Z. f 50,—; H.C.H. te R. f 100,—; totaal f 170,—; totaal inclusief vorige verantwoordingen f 9.189,09.

Deze lijst is maar klein, maar mag er toch zijn.

Alle gevers en geefsters hartelijk dank!
Verdere giften gaarne op mijn postrekening Nr. 50440 (P. Groen, Rotterdam).

P. Groen.

KERKNIEUWS

Beroepen te Garrelsweer en Musselkanaal (bij accl.): kand. J. Stuy te Langerak; te Ferwerd-Hallum: kand. J. A. Petter te Ede.

Heemse. Na bevestiging door Ds. J. G. Meyer met een preek over Openb. 1 : 16a deed Ds. H. D. van Herksen, gekomen van Hilversum, zijn intrede bij de gemeente van Heemse.

P.S. Utrecht. De moeiten die zich hebben voorgedaan in de kerk van Utrecht-Centrum, hebben onderwerp van bespreking uitgemaakt van de laatstgehouden Particuliere Synode van Utrecht. Twee broeders die zich van de kerk van Utrecht-Centrum hadden losgemaakt, hadden zich tot de P.S. gewend met de klacht dat de classis Utrecht-Breukelen van 13 mei 1965 „de normale behandeling in het kader van het ondertekeningsformulier” van door hen bij de Raad van de Gereformeerde kerk te Utrecht-Centrum ingebrachte bezwaren tegen enkele leringen van ds. W. G. Visser, in feite „heeft verhinderd door zonder meer de mogelijkheid uit te sluiten, dat de belofte van onderlinge trouw — dus heel de grond van ons kerkelijk leven — in geding zou kunnen zijn”. Voorts verzochten deze broeders de P.S. „hulp te verlenen bij het in stand houden van de rechte eredienst in de gemeente te Utrecht-Centrum”.

In het geding zijn opvattingen van Ds. W. G. Visser over het bijzonder en algemeen ambt, die in het bijzonder door de uit de kerk uitgetreden br. A. Albracht werden aangevochten als in strijd met Schrift, belijdenis en K.O.

De classis Utrecht-Breukelen had uitgesproken, dat de bezwaarde broeders de weg vrij dienden te maken voor de behandeling van hun bezwaren door de kerkeraad door het wegnemen van eisen en beschuldigingen, voorzover daardoor de goede trouw van betrokkenen in twijfel kon worden getrokken. Tevens verzocht deze classis de kerkeraad van Utrecht-Centrum met alle aandring de bezwaarde broeders alsnog te horen.

De P.S. was van mening, dat deze classicale uitspraak te vaag, te weinig concreet was en overwoog voorts, dat de vraag, of Ds. Visser in feite zich niet aan de belofte van het ondertekeningsformulier gehouden heeft (zoals br. Albracht stelde), pas beantwoord kan worden nadat de tegen de „leer” van Ds. Visser ingebrachte bezwaren aan Schrift- en belijdenis getoetst zijn.

Op grond van haar overwegingen sprak de P.S. uit:

„1. dat de classis Utrecht-Breukelen de Raad van de Gereformeerde kerk te Utrecht-Centrum alsnog dient op te wekken zo spoedig mogelijk een schriftelijke, gemotiveerde, op Schrift en

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:
adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 3404-12452

Abonnementenprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

belijdenis zich beroepende uitspraak ter zake te doen”;

„2. dat de bezwaarde broeders zich aan deze uitspraak van de Raad van de Gereformeerde kerk te Utrecht-Centrum dienen te onderwerpen en zo zij onverhoopt zouden menen zich te moeten beklagen, dat de uitspraak van de kerkeraad zich ten onrechte beroept op Schrift en belijdenis, of indien de kerkeraad in gebreke blijft tot zulk een uitspraak te komen, de weg hebben te gaan die in artikel 31 K.O. gewezen wordt.”

Ds. Huh. De Zuid-Koreaanse predikant Ds. Huh, die door de kerk van Groningen-Zuid in staat wordt gesteld in Kampen theologie te studeren, is in Nederland gearriveerd. Vooreerst zal hij in Groningen blijven, om Nederlands te leren.

Ommen. De kerkeraad van Ommen hield zich bezig met het besluit van de Generale Synode om terwille van veelvuldiger Avondmaalsviering een verkort formulier te doen opstellen. De kerkeraad sprak uit, dat dit besluit juist is en dat het Avondmaal naar het getuigenis der H. Schrift vaker dan thans het geval is behoort gevierd te worden.

Ds. J. Klamer. Ds. J. Klamer is voornemens op donderdag 1 september in Nederland (Schiphol) aan te komen voor een verlofperiode. Zijn gezin bevindt zich reeds in ons land. Na zijn vertrek zal op het gehele zendingsgebied in West-Irian alleen nog Ds. Krigge op zijn post zijn.

Kerkdiensten in het Dorpshuis te Norg (Dr.).

Zondag 31 juli 1966:
11.00 uur ds. Joh. Francke te Hoogeveen.
17.00 uur ds. R. te Velde te Schildwolde.

Zondag 7 augustus 1966:
11.00 uur ds. R. Houwen te Hattem.
17.00 uur ds. Tj. Boersma te Assen.

Zondag 14 augustus 1966:
11.00 uur ds. Tj. Boersma te Assen.
17.00 uur ds. H. Bouma te Assen.

Zondag 21 augustus 1966:
11.00 uur ds. H. Bouma te Assen.
17.00 uur ds. Tj. Boersma te Assen.

Zondag 28 augustus 1966:
11.00 uur ds. Tj. Boersma te Assen.
17.00 uur ds. H. Bouma te Assen.

Woudschoten Conferentie in september. Op 14 en 15 september zal een conferentie worden belegd te Woudschoten uitgaande van het C.O.G.C. (Contact Orgaan Geref. Gezindte). Het is wel gewenst dat ook uit onze kring deze conferentie wordt bezocht. Stellig is het van betekenis dat op deze conferentie ook het geluid uit onze kringen wordt gehoord.

Men kan zich opgeven rechtstreeks aan Ds J. H. Velema, Anna Paulownalaan 17 te Apeldoorn (tel. 06760-12362). Eventueel ook bij Ds G. Janssen en Ds J. Meester beiden te Amsterdam.

ADRESSEN

Ds. H. Pool, Stationssingel 38 te Veenendaal, telef. 08385-3905.

Heerde, scriba: G. Voerman, Korenbloemweg 2, Heerde.

Utrecht-N.W., scriba: F. W. F. Zwagers, Hasebroekstraat 8, Utrecht, telef. 030-33549.

Hoofddorp, scriba: E. Groen, Marijkestraat 7, telef. 02503-6594.

Harderwijk, scriba: S. M. van der Galiën, Stationslaan 109.

Veenendaal, scriba: B. J. van der Ziel, Hootsenstraat 15, Ederveen, telef. 08387-562.

Half september verschijnt:

Prof. C. Veenhof,

OM KERK TE BLIJVEN

De bedoeling van de vrijmaking lag niet in het vormen van een nieuwe kerk, doch in het, zoals Schilder het noemde: „Gewoon Gereformeerd blijven”. Prijs plm. f 6,90.

Laat thans een exemplaar reserveren bij:
BOEKHANDEL J. WRISTERS,
Minbroederstraat 13 — Utrecht — Telefoon 030 - 10282